

E R D E M

Cilt: 1

EYLÜL 1985

Sayı: 3

ATATÜRK'ÜN SANAT VE MÜZİK ANLAYIŞI VE GÜNÜMÜZDEKİ TEFSİRİ *

A. ADNAN SAYGUN **

“Millî Kültür” dediğimiz meçhûl üzerinde durmakta yarar vardır, dersem beni belki bir az, hattâ çok yadırgarsınız. Bu kelimeleri Atatürk bir çok nutkunda ve demecinde kullanmıştır. Bir ara unutulmaya yüz tutan bu kelimeler son zamanlarda gittikçe daha sık kullanılır olmuştur. Fakat yazılanları, söylenenleri ve millî kültür ile ilgili uygulamaları dikkatle incelediğimizde bu kelimelerin insandan insana anlam değişikliğine uğradığını ve, en gencinden en yaşlısına kadar Türk toplumunun dimağ yapısının, dünya görüşünün ve davranışının bu değişik anlamlara göre bir o yana, bir bu yana çekilerek ne olduğu bilinmez bir şekillenmeye doğru yönlendirildiğini görmemek mümkün değildir.

İnsanların ayrı ayrı bir kültür anlayışı olabilir. Bunlar nihayet kişinin kendini ilgilendiren bir konu olarak kaldıkları sürece toplumun yönlendirilmesinde elbette ki etkili olamazlar. Ama, toplumun dimağ yapısının, dünya görüşünün, değerlendirme ölçülerinin ve davranışlarının şekillenmesinde büyük ölçüde etken olur ve özellikle ilk okuldan üniversite sonuna kadar, eğitim yoluyla, keza her eve rahatça girerek okul öncesinin en körpe dimağlarından, ileri

* 1984 - 1985 dönemi Merkezimiz konferans dizisinden 25 Nisan 1985 günü yapılan konuşmanın metnidir.

** Prof. Ahmet Adnan Saygun, Mimar Sinan Üniversitesi, Devlet Konservatuarı, Kompozitör.

yaşlılık çağma ulaşmış kadın-erkek, insanlara radyo ve televizyon aracılığıyla telkinlerde bulunacak kadar güçlü bir hale gelirse, yâni kişinin kendi görüşü olmaktan çıkıp da topluma maledilmeğe çalışılırsa işte o zaman iş değişir; zira bu yönlendirme ve telkinler, doğru veya yanlış olmalarına göre, bir toplumu yüceltir veya çökertir, ezer. Bu itibarla, toplum üzerinde doğrudan doğruya etken olacak bu gibi kuruluşların yollarını çizerken bu ağır ve tasavvur olunabileceğın de üstünde sorumluluk yüklü konu üzerinde her türlü kişisel eğilimlerden uzaklaşarak büyük bir ciddiyetle durmaları gerekir; zira, söz konusu olan bütün bir toplum, bütün bir memlektir.

Kültür bir anlamda “bilgi” olarak alınmış, yorumlanmıştır. Buna göre bilgili, yâni az çok ilim sahibi olmayan insan kültürsüz demek olur ki, tamamıyla yanlıştır. Cahil dediğimiz öyle insanlar vardır ki, bir ferdi buldukları toplumun maddî, mânevî bütün özelliklerini ruhlarına sindirmiş ve o toplumla ahenk içinde bir dimağ yapısına, bir tefekkür düzeyine ulaşmışlardır. Buna karşılık, belki de belli bir meslekte bilgi sahibi olmuş kimseler de vardır ki, kafa yapılarını başka yollardan geliştirmemiş olmaları yüzünden, belki bilgili, fakat zayıf, temelsiz kültürlü, hattâ kültürsüz kişilerdir. Şu halde kültür ile bilgi aynı şeyler değildir. Bilgi, olsa olsa, kültürün oluşmasına, olgunlaşmasına yardımcı olan unsurlardan biridir.

Kültür’ü bilinç altında atalardan intikâl etmiş dinî veya din dışı birikimlerin ilim ile, müşahade ile, ruhu yücelten tüm güzel sanatlarıyla birleştirilerek değerlendirilmesi sonucunda varılan ve insanın ileriye yönelik davranışlarını dengeleyerek düzenleyen bir nitelik diye yorumlamak mümkündür. Bunu hem kişi, hem toplum için düşünebiliriz. Ancak ayrı ayrı kişileri de, toplumu da tam anlamıyla kaynaşmış olarak düşünmek elbette’ki mümkün değildir. Bir çok yanlarıyla bir birinin aynı olmakla beraber değişik sebeplerle bâzı itiyadlarda ve özellikle dinî inançlarda ayrılıkların bulunması, bir toplumun ferdleri arasında farklı görüş ve davranışlara yol açabilir. Meselâ, Kerbelâ’nın yanı başındaki Babil’de binlerce yıl önce gelişmiş olan Dumuzi-Iştar Kültü zamanla batıya doğru ad değiştirip Adonis-Venüs kültüne ve daha nicelerinin görünüşüne büründükten sonra nihayet İslâmiyyetin ilk devirlerinde İmam Hüseyin’e ve Kerbelâ vak’asına dönüşmüş, böylece şiiiliğin ve Anadolu’da bizi ilgilendiren alevîliğin ortaya çıkmasına yol aç-

mıştır. Aynı bütünün parçaları olan insanlar arasında belli bir tarih vak'asının, biri tarih gerçeklerine uygun olarak akıl, öteki yerine ve çağın inançlarına göre şekil değiştire değiştire gelen bir efsanenin etkisi altında nakil yoluyla değerlendirilmesi, bilindiği üzere, bir çok felâkete de sebep olmuştur. Nakil yolundan yavaş yavaş ayrılarak aklın ve onun doğal bir meyvesi olan “müsamaha”nın, “hoş görü”nün yoluna girilmesi kültürün temel unsurlarından biri olan dinî inançlardaki bu keskin aykırılığı zamanla törpülemiş olup, elbette daha da törpüleyecektir. Bu aykırılıklar dahi aslında Türk toplumunun engin ve hür ruhundaki birikimlerin bize gelen değişik yansımalarıdır; ve bu, büyük kültür birikimi içindeki kaçınılmaz dalgalanmalardır.

Kültürün toplumda ve kişide devamlı bir evrim halinde bulunması onun başlıca özelliğini teşkil eder. Ancak, geçmişe sımsıkı bağlı kalmış büyük, küçük toplumlarda veya kişilerde sosyal şartların gerektirdiği değişiklikler, bir başka deyimle kültür evrimi, müşahade, tefekkür, akıl yolundan yürüyenlere göre çok daha ağır bir seyir gösterir. Zira birincilerin bakışları gerilere, ikincilerininki ise ileriye doğrudur. Bu yüzden, birinciler kültür evrimini kolaylıkla takibedemezler. Bu hal de kişiler ve zümreler arasında çatışmalara yol açar. Meselâ Batıda Copernicus'un ortaya atmış olduğu “dünyamızın ve gezegenlerin güneş etrafında dönmeleri” nazariyesi, ki ilim yoluyla insanlığı yeni bir dünya görüşüne yöneltmiş ve kültür hazinesini genişletmiştir, bakışları geriye doğru olanlarca yıllar yılı reddolunmuştur. Gene böyle, bakışları geriye doğru olanlarca matbaa yurdumuza, icadından nice yıl sonra girebilmiştir. Bugün, memleketimizde, mûsiki konusunda içinde bulunduğumuz durum bunlardan farklı değildir.

Bir toplumun maddî ve mânevî alanlardaki anonim kültürü onun anonim olarak ortaya koyduğu şeylerde kendisini belli eder. Bunlar ahlâk, gelenek, görenek ve âdetlerin, etnografyanın, halk biliminin konusunu teşkil ederler. Ama bir toplumun içinden çıkmış kişilerin bütün bunları kendi beyninin ve gönlünün süzgecinden geçirdikten sonra ortaya koyduğu eserler o toplumun kültürünün simgesi olurlar. Bir Yunus Emre'yi, bir Karacaoğlan'ı, bir Dadaloğlu'nu ve ortaya koydukları eserleri böyle değerlendirebiliriz. Bunların içinden, bir ferdi buldukları toplumun çerçevesinden taşarak geniş bir dünya görüşüne, bir felsefeye vararak beşerî, ev-

rensel bir düzeye ulaşanlar ise artık sadece o toplumun değil, bütün insanlığın malı olurlar; zira onlar bir çekirdekten yola çıkıp bir evrene yücelmişlerdir. İşte Yunus Emre böyle bir insandır. Bunu sağlayamayanlar ise birer mahallî, yerel değerde insan olarak kalmağa mahkûmdurlar. Bu hâl, bizim özellikle İstanbul'da gelişmiş olan edebiyatımızda ve onun geleneğine bağlı olarak gelişmiş olan mûsikimizde görülür. Belki Şeyh Gâlip ile Bağdad'da yaşamış olan Fuzûlî'yi istisna edersek, İstanbul'un sosyal şartlarına göre gelişip eserler vermiş olan şairlerimiz bize bol bol dünyevî aşk hikâyeleri anlatmışlar, kasideler sunmuşlardır. Bu insanlar Anadolu'dan öyle kopmuşlardır ki dilleri bile zamanın aydınlarının iftihar vesilesi olan Farsça, Arapça ve ancak mecbûrî hallerde Türkçeden kurulmuş yapmaca bir dile dönüşmüştür. Bu edebiyata biz Divan edebiyatı diyoruz.

Mûsikimize gelince, o da bu edebiyatın peşinden sürüklenmiş gitmiştir. Bu mûsikiye önceleri Türkçe değil, Osmanlıca bile değil, Farsça egemen olmuştur. İşte, onbeşinci yüzyılda bir ara Türkiye'ye gelip gitmiş olan Merâğa'lı Abdülkadir'e âid olduğu sanılan bir mûsiki eserinin sözleri:

Gül bi-ruhu yâr hoş ne bâşed
Bî-bâde bahâr hoş ne bâşed

Görüldüğü üzere bu sözler Türkçe değil, Farsçadır. On altıncı yüz yılda yaşamış olan gene Azerbeycanlı Abd-ül Ali'de de sözler hep Farsçadır. Türkiye sınırları içinde doğup büyümüş bestecilerin de kendilerini Farsçanın köleliğinden kolay kolay kurtaramadığını görüyoruz.

Gûlbün-û eyş mîdemed sâkâ-yei gülizâr ko
Bâd-ı bahâr mîvezed bâde-ı hoşgüvâr ko

sözleriyle başlayan büyük İtrîmizin kârını buna örnek olarak verebiliriz.

Farsçanın yerini Osmanlı Türkçesinin aldığı eserlerde de karşılaştığımız sözler hep Divan edebiyatının etkisi altındaki:

Mihr-i ruhunda dâne-i hûy nakd-i dîdedir
Yû katredir ki ayn-î kamerden çekidedir.

gibi manzumelerden ibarettir. Anadolu Türk'ünün sade deyişlerinde ve mûsikisinde ifadesini bulan engin ruhun, o çağın aydınlar zümresinde yankısını hiç bulamamak çok acı ve düşündürücü oluyor.

Bir az önce sanatın yerel ve evrensel niteliğinden söz etmiştim. İşte, geniş bir dünya görüşüne varamıyarak kendisini dar bir duygu çemberi içine hapsedmiş ve Divan edebiyatının izinden yürümüş olan musiki, bu yüzden yerel bir sanat olarak gelişmiştir. Amma bu çemberi, aynı malzemeyi kullanmasına rağmen kırarak gerçekten evrensel ölçüde sanatçılarımız da hiç şüphesiz vardır. Bunların en başında büyük anıtlar yaratmış olan Itrî'yi anar ve adı ve eserleri önünde saygı ile eğilirim.

Bu görüşleri aynı çağlarda gelişmiş olan mimarimiz için de söyleyebilir miyiz? Hiç şüphesiz ki hayır. Zira mimarlık sadece zevke ve içgüdüye dayanan bir sanat değildir. Orada her şeyden önce müsbet ilim gelir. Daha doğrusu orada müsbet ilim ile zevk eşdeğerde ve birlikte yürümesi gereken iki temel unsurdur. Bu da geniş bir bilgiyi, müşahadeyi ve tefekkürü gerektirir. İşte meselâ büyük Sinan'ın ortaya koyduğu camiler, medreseler, hamamlar, köprüler, hulâsa her şey bu yüzden basit ve yerel değil, büyük ve evrensel değerdedir.

Kültürün devamlı bir evrim halinde bulunduğundan daha önce söz etmiştim. Bu evrim zaman zaman büyük hamleler halinde kendini gösterir. Böyle hamleler eski hamlenin yavaş yavaş hızını yitirmesi sırasında meydana gelir. On dokuzuncu yüzyılda Divan edebiyatının yerini yeni akımlara bırakması takatını yeni sosyal değişmeler karşısında yitirmiş olmasındandır. Bu, mûsikide de böyle olmuştur. Böyle zamanlarda eskiye bağlı olanlar ile yeniler arasında tabii olarak çatışmalar çıkar. Eğer sanâtı ve mûsikiyi gerçek bir eğitim aracı olarak değerlendiriyorsak bu konu üzerinde, her türlü kişisel eğilimimizi bir yana itmemiz gerekir. Bu, özellikle, eğitim ve öğrenim ile meşgul olanlara düşen çok önemli bir görevdir.

Onuncu yıl nutkunda: "... Millî kültürümüzü muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkaracağız" diyen Atatürk acaba "Millî kültür" sözleriyle neyi kastediyordu? Atatürk millî kültür konusu üzerinde çok daha önceleri de durmuştur. Meselâ 1 Mart 1922'de Büyük Millet Meclisinin üçüncü toplanma yılını açarken söylediği nutukta:

"..... Milletimizin inkişaf-ı dehası ve bu sayede lâıyk olduğu mer-tebe-i medeniyete irtikaası bittabi âli meslekler erbabını yetiştirmekle ve millî harsimizi ilâ etmekle kaabildir".

1 Kasım 1932'de dördüncü dönem ikinci toplanma yılını açış nutkunda:

Millî kültürün her çağında açılarak yükselmesini Türk Cumhuriyetinin temel dileği olarak temin edeceğiz sözlerini buluyoruz. Dikkat edilirse görülür ki, Atatürk millî kültür ile ilgili sözlerini söylerken 1922'de *tlâ*, 1932'de *yükselme* kelimelerini kullanıyor ve nihayet, Onuncu yıl Nutku'nda millî kültürümüzü *muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkarmaktan* bahsediyor. Bu ne demektir? Şu demektir ki bizim kültür seviyemiz muasır medeniyet seviyesine göre yeterli düzeyde değildir. Bu görüşünü O daha 24 Nisan 1920'de Ankara'da, Meclis konuşmasında şöyle ifade ediyordu:

Millet istiklâlinden vazgeçmiyor ve geçmiyecek esası kabûl edilmişti. Ancak, bu şart-ı esâsiye daha mahfuz ve muhterem tanımak üzere memleketimizin derece-i îmarı, milletimizin serveti, umumiyyetle seviyye-i fikriyyemiz nazar-ı dikkate alınınca ve bütün dünyadaki terakkıyat ile bunu mukayese edince, itiraf etmek mecburiyetindeyiz ki bir az değil, çok geriyiz.

Evet... bütün bunları sıraladıktan sonra gene sorabilirsiniz: Atatürk millî kültür ile neyi kastediyordu? Bunun cevabını aramaya onun 20 Mart 1923'te Konya gençleriyle konuşması sırasında söylediği şu sözler ile başlayabiliriz:

..... Dünyanın her türlü ilminden, keşfiyatından, terakkıyatından istifade edelim, lâkin unutmuyalım ki, asıl temeli kendi içimizden çıkarmak mecburiyetindeyiz.

Öyle ise *asıl temel* nedir? Atatürk'ün pek çok sözünden benim çıkardığım anlam, ANADOLU'nun ruhunu, sezislerini, iştiraklerini kendi ruhumuzda duyabilmek, o ruhla bütünleşmek, BİR olmaktır. Daha 1919 yılının Ekim ayında Amasya'da söylediği şu sözler üzerinde ciddiyetle durulmaya değer:

..... Siyasî cidâllerin çoğu bî-südedir. Fakat içtimâî mesâî her vakit için müsmirdir. Bizim münevverler buna çalışmalı. Neden Anadolu'ya gelip uğraşmazlar? Memleketi gezmeli, milleti tanımalı, eksiği nedir görüp göstermeli. Milleti sevmek böyle olur. Yoksa lafla muhabbet fayda vermez.

Aynı görüşü 20 Mart 1923'te Konya Türk Ocağında şöyle belirtiyor:

..... Münevver sınıfla halkın zihniyet ve hedefi arasında tabii bir intibak olmak lâzım gelir. Yâni, sınıf-ı münevverin halka telkin edeceği mef-

küreler halkın ruh ve vicdanından alınmış olmalı . . . . Münevverlerimiz içinde çok iyi düşünenler vardır. Fakat, umûmiyyet itibâriyle şu hatâmız da vardır ki, tedkikat ve tettebbuatımıza zemîn olarak alel-ekser kendi memleketimizi, kendi tarihimizi, kendi an'anelerimizi, kendi hususiyetlerimizi ve ihtiyaçlarımızı almaz. Münevverlerimiz belki bütün cihânı tanır, bütün diğer milletleri tanır, lâkin kendimizi bilmeyiz.

Ne kadar doğru ve ne kadar acı. . . Ömrünü İstanbul'da veya büyük şehirlerde geçirip de Anadolu'yu bilmeden, tanımadan millî kültürden söz etmek bâzılarına ne kadar kolay geliyor . . . . Evet, *asıl temel* sözünden Türk insanının, Anadolu'nun ruhuyla bir olmak hangi alanda olursa olsun bütün çalışmalarımızda o insanın nefesini her ân içimizde duymamız gerekir.

Konuşmaları sırasında Atatürk'ün bâzen halk, bâzen Türk toplumunun büyük çoğunluğunun yaşadığı Anadolu dediği büyük kütle, gerçekte bize kendi benliğimizin, kişiliğimizin temel unsurlarını sunan ve aydın dediğimiz kişilere gidilecek yolda ışık tutan Türk Milleti idi. Türk kültürünün bütün birikimleri, işlenmeği bekler halde, o ruhda idi; ve uygarlık yolunda ilerlemek için onların aydınlar tarafından keşfedilmesinin hasreti içinde idi. Osmanlılık devirlerinde özellikle İstanbul'da halktan, Anadolu'dan kopmuş olarak gelişmiş edebiyat ve mûsikî Atatürk'ün düşüncesinde Türk'ün gerçek ve engin ruhunu bize vermekten uzaktı. 1930 yılında bir Alman gazeteci ile konuşması sırasında söylediği şu sözler de aynı yolda değil midir:

. . . . Bizim hakikî mûsikimiz Anadolu halkında işitilebilir.

Evet, İstanbul'daki Divan edebiyatına bağlanmış mûsikide değil, Anadolu'da, hep Anadolu'da. . Öyle ise Atatürk'ün millî kültürden söz ettiği her konuşmasında bizim, belli bir zümre içinde hapsolup kalmış İstanbul'u ve o anlayışın etkisindeki bâzı yerlerimizi değil, Anadolu'yu düşünmemiz gerekir; zira, adımlarımızı ileriye doğru yönlendirecek her şeyin ham mâlzemesi en saf halde orada, orada yaşayan insanların ruhundadır. Öyle ise, millî kültür sözcüklerini kendi dar anlayışlarına göre tefsir edenler! Sıcak yuvalarınızdan çıkınız, alıştığınız rahattan, dostlar çevresinden ayrılınız, göğüslerinizi çilenin acı dolu rüzgârlarına açmak, Anadolu'nun size sunacağı maddî ve mânevî gıdanın buruk tadını içinize

sindirmek için Anadolu toprağına koşunuz. Zira, Atatürk'ün sözlerini tekrar ediyorum:

..... *Sınıf-ı münevverin halka telkin edeceği mefkûreler halkın ruh ve vicdanından alınmış olmalıdır.*

Atatürk'ün dimağında bu fikirlerin billûrlaşması için, O'nun çok uzun yıllar boyunca Türklerin geri kalmışlığı sebepleri üzerinde düşünmüş olması gerekir. On yedinciden on dokuzuncu yüzyıla kadar süren çöküş devresinden sonra, o yüzyılda başlayan kurtulma çırpınıları ve nihayet, Osmanlı Devletinin yok oluşuna varan son devri ekonomik, askerî ve kültürel yönleriyle tarihin seyri içinde değerlendirdiğini, Kurtuluş savaşının en karanlık günlerinde dahi bir "yeniden doğuş"un temellerini kafasında keskin çizgileriyle şekillendirdiğini sözlerinden ve yaptığı işlerden pek iyi anlıyabildiğimiz Atatürk, Savaşın sona ermesinden sonra yeniden doğuş yolundaki engelleri yıkmak ve bir an önce çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmak için bütün imkânlarını kullanmıştır. Konumuz mûsiki olduğuna göre ben sadece bununla ilgili bir iki şey söyleyeceğim:

Atatürk'ün direktifi ile İstanbul'daki Dâr-ül Elhan'daki ud, kemençe ve saire gibi sazların öğretimden kaldırılması sadece bir kapristen mi ibaretti? Hayır. Osmanlı devrinde gelişmiş ve daha geçen yüzyılın ortalarında gücünü yitirmiş olan mûsiki ile ilgili sazların öğretimini resmen sürdürmekle mûsikinin yeni çağa, bir yeniden doğuş atılımına engel olmaması düşüncesi bu kararda hâkim olmuştur. Buna karşılık, bir taraftan Osmanlı çağı mûsıkisi ile ilgili eserlerin ilmî yollardan derlenmesi, nota ve plâk yoluyla tesbiti ve yayınlanması için bir "ilmî heyet" kurmuş, bir yandan da Anadolu'nun köy köy dolaşarak türkülerimizin derlenmesi ve yayınlanması yolunu bizlere açmıştır. Bir başka deyimle, Atatürk bu davranışıyla bize göreneğin değil, naklin değil, aklın yolunu göstermiştir. Atatürk 1 Kasım 1934'de Türkiye Büyük Millet Meclisini açış nutkunda şöyle konuşmuştur:

..... *Bu gün bize dinletmeye yeltenilen mûsiki yüz ağartacak derde olmaktan uzaktır; bunu açıkça bilmeliyiz.*

Atatürk ... *bu gün...* demekle, en az üç yüz yıl boyunca gelişmiş ve yirminci yüzyılların başlarına doğru bile ihmâl olunmuş İtrî'lerden, Tab'î Mustafa'lardan, Zekâî Dede'lere kadar büyük bestecilerin ortaya koydukları mûsikiyi değil, 1934 yıllarında an-

cak emekleme devresine girmiş, benim de içinde bulunduğum genç bestecilerin henüz mevcut olmıyan veya olmaya başlıyan eserlerini değil, amma eski Osmanlı devri mûsikisinin on dokuzuncu yüz yılın ortalarından sonra baş aşağı yönelmiş ve yozlaşmış halini kastediyor idi. Onun yerine gidilmesi gereken yolu da bir az önce söylediğimin hemen ardından şöyle belirliyordu:

..... *Ulusal, ince duyguları, düşünceleri anlatan yüksek deyişleri, söyleyişleri toplamak, onları bir gün önce genel son mûsiki kurallarına göre işlemek gerekir. Ancak bu düzeyde Türk mûsikisi yükselebilir, evrensel mûsikide yerini alabilir.*

Ulusal, ince duyguları, düşünceleri anlatan yüksek deyişleri, söyleyişleri toplamak... Nereden? Her halde İstanbul'dan değil, Anadolu'dan. Ulusal, ince duyguları ve düşünceleri .. bulmak için başka yol var mıdır? 1930'da Alman gazetecisine söylediği *bizim hakkı mûsikimiz Anadolu halkında işitilebilir* sözü bunun açık delili değil midir? Bütün bu sözlerinden ve yaptıklarından sonra, mûsikinin de temel unsurlarından birini teşkil ettiği "millî kültür" sözünden Atatürk'ün neyi kastettiği üzerinde tereddüd etmek mümkün değildir. Bu kültür aydın insanımızın "asıl temel" olan Anadolu'ya dayanarak onun bize belki ham madde gibi sunduğu her şeyden faydalanarak, Türk ruhunu laboratuarda inceleyen bir adam gibi değil, o ruhla tam bir ahenk içinde kendi ruhunu geliştirerek şekillendireceği ve bizi "muasır medeniyet yolunda" ileriye, dâimâ daha ileriye götüreceğ olan yoldur.

Atatürk'ün bu yeniden doğuş atılımında gecikmeye hiç tahammülü olmadığını gene onun sözlerinden anlıyoruz. Bu sözleri gene Onuncu yıl nutkundan alıyorum; Atatürk muasır medeniyet seviyesini işaret ettikten hemen sonra şöyle devam ediyor:

..... *Bunun için bizce zaman ölçüsü geçmiş asırların gevşetici zihniyetine göre değil, asrımızın sür'at ve hareket mefhumlarına göre düşünül-melidir.*

Gene 1930'daki konuşması sırasında Batının çok sesli mûsi-kiye geçebilmesi için dört yüz yıl geçtiğini söyleyen Alman gaze-tesine Atatürk'ün mukabelesi şöyle olmuştur!

..... *Bizim bu kadar zaman beklemeye vaktimiz yoktur.*

Atatürk bu cümlesinin ardından bir cümle daha söylüyor ki, üzerinde büyük bir dikkatle durulmaya değer. Bu cümle şöyledir:

..... *Bunun için garp mûsikiciliğini almakta olduğumuzu görüyorsunuz.*

Cümle dikkatle okunup gerçek anlamına erilmezse insan şaşırabilir: nasıl olur da taklidcilikten nefret eden, asıl temele inmeği ve oradan yola çıkarak bir millî kültür yaratmayı ömrü boyunca istemiş olan Atatürk birden bire taklidciliği teşvik edici bir söz söyler? Zaten Atatürk'ün mûsiki konusunda yanlış adımlar attığını bâzen açıkça, bâzen de Cumhuriyet devri laflarıyla ileri sürenler hep onun batı mûsikisini benimsediğini, bu yüzden, Türk mûsikisi dedikleri sanatın ihmal edildiğini ileri süregelmişlerdir. Bu gün dahi aynı ters görüşü, bühtanı ileri sürmüyorlar mı? İşte bir örnek: “..... Bu güne kadar ihmâl edilmiş olan Türk mûsikisinin araştırılması, geliştirilmesi ve tanıtılması ....” laflarını kullanan Beşinci Beşyılık Plânın kültür ile ilgili bir maddesi. Taklidciliği hiç bir zaman hatırına getirmemiş olan Atatürk'ün böyle çelişkili bir duruma düşebileceğini düşünmek garip değil mi? Hayır, O çelişkiye düşmemiştir. Cümle dikkatle okunursa yorumdaki sakatlık hemen ortaya çıkar: Atatürk “Garp mûsikisi demiyor, “garp mûsikiciliği” deyimini kullanıyor. İki sözün arasındaki anlam farkı çok büyüktür: “garp mûsikisini almak Türk'ün yaratıcı gücünü yok farzedip tam bir teslimiyet içinde batı eserlerini memleketimizde çalıp söylemekle yetinmek demek olur ki, bundan daha gülünç, daha anlamsız bir düşünce tasavvur olunamaz. Ne yazık, ki böyle şeyler iddia olunmuştur. Amma, “garp mûsikiciliği” demek, batıda bin yıldan bu yana işlene gelmiş çok seslilik konusunda yüz yıllar boyunca yapılmış olan çok değişik çalışmaları, dönemleri, teknikleri kendi çok seslilik çalışmalarımıza yöneldiğimiz sırada öğrenmek, bilmek demektir. O, dünyanın her türlü ilminden, keşfiyatından, tarakkıyatından istifade edelim demiyor muydu? Amma, arkasından da asıl temeli kendi içimizden çıkarmamız gerektiğini ilâve ediyordu. Şu halde bizim Batı dediğimiz dünyanın mûsiki konusundaki her türlü bilgisinden, tecrübesinden yararlanmamız, aynı zamanda Osmanlı devri mûsikisini bilmemiz ve özellikle Anadolu'nun mûsikisini incelememiz ve yeni kazandıklarımızı o engin millî kültür hazinesinin birikimi ile kaynaştırıp yepyeni bir senteze varmamız, kendimize

özgü bir çok seslilik yaratmamız, gücünü gene bu topraklardan alan yeni, geniş ölçüler içinde gelişmiş çağdaş bir düzeye ulaşmamız gerekir. (Millî kültür hazinemizde Osmanlı mûsikimiz de elbette vardır.)

Evet, yol bu olmalı idi ve bu olmalıdır. Onun hayatında Anakara'da kurulmuş olan Devlet Konservatuarında bir yandan Batının ilim ve tekniği gençlere aktarılırken bir yandan da, özellikle yaratıcılık yolunda yürüyecek olanlara Türk halk mûsikisi ile tarih içindeki Türk mûsikisi ciddi bir surette öğretilme yoluna gidilmiştir.. ve, bu yol Atatürk'ün gösterdiği yoldur. Ama, neyliyelim ki, O'nun aramızdan ayrılmasından sonra bu yoldan sapılması için gereken her şey ölçüsünü günden güne arttırarak günümüze kadar yapılagelmiştir. Sözleri türlü garip, akıl almaz tefsirlere uğramış ve yanlış yolun yolcuları O'nun Millî Kültür dediği, "Asıl Temel" dediği şeyi, böyle tefsirlere dayanarak Türk toplumunu gerilerdeki uçurumlara doğru sürüklemeye yönelmişlerdir; zira, her geri dönüş bir uçuruma sürüklenmiştir. Bu sakım zihniyet değil midir ki: "siz isterseniz hilâfeti de getirebilirsiniz" sözünün bu memlekette, Atatürk'ün Türkiyesinde söylenebilmesine zemin hazırlamıştır. Bu sakat zihniyet değil midir ki diktiğimiz anıtların, heykellerin, Atatürk heykellerinin balta ile parçalanması cesaretini geri kafalı insanlara vermiştir. Ve gene bu yanlış düşünce değil midir ki, ilk okulundan üniversitesine kadar, şoven bile değil, geri, çok geri bir anlayışla genç kuşakların mûsiki eğitimine yönelmiş, radyo ve televizyon yoluyla kolayca milyonlara seslenerek Anadolu'nun evvelce haberi bile olmadığı bir mûsikinin en yoz şekil ve türlerini yurdun dört bucağına pervasızca yayma yoluna gitmiştir. Bütün bunlar yapılırken üzerinde en çok durulan şey, bizim Batıdakinden farklı bir perde sistemine sahip olmamızdır. O perde sistemi ki, yirmidört müdür, yirmi dokuz mudur, otuz mudur, elli üç müdür hâlâ, hattâ geçenlerde bu konunun ele alındığı bir sempozyumda bile tesbit olunamamıştır. Kaldı ki, perde sistemi dediğimiz şey ancak bir vasıta, bir araçtan ibarettir, gaye olamaz. Mûsikide Türk ruhunu aksettiriniz de hangi yoldan, hangi sistemle olursa olsun. Bize arada sırada Japonya örneği verilir. Örnek yanlıştır; Zira, Japonya'daki mûsiki sistemi de batı sisteminden farklıdır. Onunla isteyenler uğraşa dursun, ama bugün dünyada Japonyalı müzisyenler her alanda Batıda karşımıza çıkmaktadır; zira, tuttukları

yol Atatürk'ün yıllarca önce bize işaret ettiği yolun aynıdır. Arada şu fark var ki, orada bir yeni doğuşu boğup yok etmek için kimse çaba sarfetmemiştir. Yol çoktur, herkes kendi yoluna... Müsikide Türk ruhunu evrensel düzeydeki duygu ve düşünceler ile aksettiriniz de hangi yoldan, hangi sistemle olursa olsun. "Türk mûsikisinin bu güne kadar ihmâl edildiği" hükmünü verme ve "Türk mûsikisinin gençlere tanıtılması ve sevdirmesi, Türk mûsiki eğitimi veren kuruluşların yurd seviyesine yaygınlaştırılması"nı tavsiye eden veya bu yolda direktiv veren Beşinci Beş yıllık Plân hazırlayıcıları acaba bu konuda gerek sosyal evrim bakımından, gerek mûsiki yönünden ve gerek pedagoji konusunda çok mu düşünmüşlerdir ki, böyle bir emirde bulunmaya kendilerinde yetki görmüşlerdir? Bu sayın hazırlayıcılara böyle bir hükmü verme ve tavsiyede bulunma yetki ve cesaretini acaba hangi bilgi ve müşahede, sosyal evrimimizdeki hangi işaret ve nihayet, yolunda yürüdüğümüzü durmadan iddia ettiğimiz Atatürk'ün hangi sözü ve fiili vermiştir? Ama böyle bir hüküm ve tavsiye medeniyet yolunda ilerlemeye susamış Türk toplumunu temelinden sarsacak bir mahiyet arz ettiğini bilmek lâzımdır. Bu yolda kendi zevklerimizi, itiyadlarımızı bir kenara itip ve bu itiyadları okşayan demagojilere kulağımızı tıkayıp, "Türk mûsikisinde gerçek çok sesliliği biz yapıyoruz veya yapacağız" diye iddiada bulunanların ortaya koydukları şeylerin sanat açısından nemene şeyler olduğunu, gönüllerin istediği ama inanılır bir bilene danışıp doğru yönde olup olmadığını saptamamız, eğer gerçekten inanıyorsak, bağlı isek, izinde yürüdüğümüzü söylüyor isek, Atatürk'ünü gösterdiği ve yürüdüğü yolda yürümemiz gerekmez mi? Sakım yolda yürümenin vebâlini yüklenmek çok ağır bir şeydir. Söyliyeceklerim bu kadardır. Teşekkür ederim.